

סימן ב

[1234567 תי"ח]

[1234567 תי"ח]

אוצר החכמה

שני שמות

א. יש מי שכתב שלא מצינו בשום מקום בתלמוד תנא או אמורא שיהא נקרא בשני שמות, ואין שום ענין לקרוא לבן או לבת בשני שמות¹, ויש חולקים².

[1234567 תי"ח]

¹ כן כתב הגאון רבי יחזקאל לנדא בשו"ת נודע ביהודה מהדורה תנינא (חאו"ח סימן קיג) וז"ל: ואני לחולשת זכרוני, אינני זוכר בשום מקום בש"ס שום תנא או אמורא שהיה נזכר בשני שמות ושניהם שם העצם, זולתי "אבא שאול" ו"אבא יוסי", וגם זה אינו שני שמות, כי "אבא" לדעתי אינו שם העצם - רק שם התואר לשון חשיבות. (ועי' ברכות טז:). וכמדומה שלא היו רגילין להקרא בשני שמות, ואף במקרא לא היו רגילים כל כך בשני שמות. (ועי' פסחים קיז., ובחולין סה.). אבל בימי התנאים ואמוראים לדעתי לא היו רגילים כלל. עכ"ל. ע"ש. וכ"כ בשו"ת חתם סופר (חלק ד חאהע"ז ב סימן יח) דלפנים לא היו נוהגין לקרות בשני שמות בבת אחת לאדם אחד, כי חדשים מקרוב באו, ואפילו יעקב אבינו ע"ה לא מצינו שנקרא "יעקב-ישראל" בפעם אחת, ולא מצינו בכל השמות שבתנ"ך וש"ס ופוסקים שיקרא אחד בבני אדם בשני שמות ביחד, ומה שאמרו ביבמות (קכב:): מעשה באדם אחד שבא לפני רבי טרפון להעיד עדות אשה, אמר לו: בני, היאך אתה יודע עדות זו. אמר לי: אני והוא היינו הולכין בדרך ורדף אחרינו גייס, ונתלה בייחור תאנה ופשחו והחזיר את הגייס לאחוריו, אמרתי לו: יישר כחך "אריה". אמר לי: יפה כוונת לשמי, שכך קורין אותי בעירי: יוחנן בן "יונתן אריה" דמכפר שיחיא. ונראה דהאי אריה אין הוא שם עצם כלל, אלא רק תואר משפחה על שם גבורתם, ונקרא כן האב וגם הבן.

אוצר החכמה

וכתב עוד להוכיח שלא נהגו לקרוא בשני שמות, ממ"ש המהרש"ל בספר ים של שלמה עמ"ס גיטין (פרק ד סימן כו): מעשה שהאב רוצה לקרות הבן בשם אביו "מאיר", והאם רצתה לקרותו בשם אביה "יאיר", ומזה נולד שם חדש "שניאור", כלומר שני מיני אור "מאיר" ו"יאיר". ולכאורה קשה שהיה לו לקרותו "מאיר-יאיר". אלא על כורחך צריך לומר שלא נהגו כן בזמנו, ורק אח"כ נתחדש הענין לקרוא בשני שמות. וכן בספר נחלת שבעה העיד על דבר הפלא שהוא ראה אנשים שהיו נקראים בשני שמות יחד. ומשמע דלפנים לא הווי שכיחי. ע"כ. ע"ש. וכ"כ בשו"ת אבן הראשה להגאון רבי אליהו קלאצקי (סימן לא) שבימיהם לא קראו בשני שמות לאדם אחד. ע"ש. וכ"כ בספר טיב גיטין (בליקוטי שמות ס"ק לב). ע"ש. וכ"כ בשו"ת צמח צדק החדשות (סימן קפ) בסיום התשובה שכתב וז"ל: ומה שלא נזכר זה בדברי הראשונים, לפי שבדורות הראשונים לא נמצא מי שהיה נקרא בשמות כפולים, כי אם אחד מני אלף, וכמ"ש בהקדמת ספר טיב גיטין. ע"כ. ע"ש. וע"ע בשו"ת משנה הלכות (חלק ה סימן רטו, ובח"ו סימן רנה). ע"ש.

ובדבר מה שכתב מרן החתם סופר הנ"ל להוכיח ממ"ש המהרש"ל ביש"ש שקרא לו "שניאור", ולכאורה היה צריך לקרותו "מאיר-יאיר", אלא מכאן משמע שלא נהגו לקרוא בשני שמות. ע"כ. ולכאורה צ"ע דמה ראה איכא, כיון שכשיש לאחד שני שמות, פעמים ששם האחד משתכח, ויהיה העלמ' מחד מינייהו, כי לישנא דבני אדם אזלא בתר שם דאזיל בלישנא קלילא, ומחמת כן נפוצו על פני כל הארץ קצורי השמות, וכשהוא קוראו "מאיר-יאיר", הוי לישנא קשיא, מפני ששניהם מסיימים בתנועה יורדת כמו מילת "קיר", וזה קשה מעט במבטא, וחשש המהרש"ל שמא ישתכח השם האחד, ולכן אמר שיקרא בשם אחד "שניאור" שהוא כולל לשניהם.

^ה כן כתב בשו"ת מהרי"ק (סימן צח) בזה"ל: שיש הרבה בני אדם ששמו כפול בשני שמות חלוקים. עכ"ל. ע"ש. וכ"כ הגאון רבי אליהו בן חיים רבה של קושטא בשו"ת ראג"ח (סימן יא). ע"ש. וכ"כ רבי חזקיה מדיני בספר שדי חמד (מערכת חתן וכלה סימן ז), שהיו נוהגים בתקופת המקרא והמשנה לקרוא בשני שמות לאדם אחד מעיקרא. והניף ידו שנית בשדי חמד (חלק א אסיפת הדינים מערכת גט, סימן לו אות ו, דף רלג ע"ב) שיש והיו נקראים בשני שמות מלידה. ע"ש. וכ"כ בשו"ת גליא מסכת

[אוצר החכמה]

ב. יש אומרים שגם בימינו לא נהגו לקרוא שני שמות - אלא אם כן נקרא כן מחמת חולי וכדומה ^ט.

(סימן ו) גבי מי שנקרא בשני שמות מלידה, ע"ש, וכ"כ הפתחי תשובה (אהע"ז סימן קכט ס"ק לו). ע"ש. וכ"כ הראש"ל רבי יעקב שאול אלישר בספר יש"א ברכה, והביאו בספר ישרי לב (דף לג ע"ד) שהיו נוהגים בימי התלמוד לקרוא בשני שמות, והביא ראיה ממ"ש בגיטין (לד:). ע"ש. וכ"כ בספר אחי וראש (בדרושים דף כג ע"א), שרצה עפ"י ליישב למ"ש המבי"ט. ע"ש. וכ"כ בשו"ת שואל ומשיב (חלק א סימן עו) שהיו נקראים בימי התלמוד בשני שמות. ע"ש. וכ"כ בספר בית אהרן מגיד (חלק ב מערכת א אהרן, דף תקיג ע"א אות כט) להוכיח שאף בתקופת המקרא היו נוהגים לקרוא בשני שמות, שנאמר בבראשית (ד, כב): "תובל קין", ובפרשת וישלח (בראשית לו, לח): "כעל חנן", ובדה"א (ד, כ): "בן חנן", "בן זוחת", וכתב במצודת דוד שם שכך היה שמו. ע"ש. וכן בעזרא (ו, יג): "שתר בוזני", וכן "צורי שדי" (במדבר א, ו), וכן "פלא יועץ" (ישעיה ט, ה). ועוד רבים, וע"ש שהאריך בזה. ע"ש.

ואנא עבדא אחר המחי"ר לעד"ן דיש תשובה למ"ש בשם "צורי שדי" שהוא שני שמות, האחד "צורי" והשני "שדי", דהא כתב מרן החיד"א בשו"ת חיים שאל (חלק א סימן לח אות לו) שכותבים "צורישדי" בתיבה אחת ולא בשתי תיבות, ומשמע שהוא שם אחד ולא שנים. וכתב בשם הרב עזרת נשים שאם כתב בשתי תיבות הגט פסול. ע"ש. ודו"ק. ועי' לרשימת הגאון רבי חיים קנייבסקי שליט"א בספר שיח השדה (דף ס) שהפליא לכתוב הרבה שנקראו בשני שמות. ע"ש. ובשו"ת דברי יעקב שור (סימן עט). ע"ש. ובהגהות שכר טוב לשו"ת נודע ביהודה תנינא (חאו"ח סימן קיג) כתב להוכיח שהיו קוראים בשני שמות מכתובות (קג): "יוסף חפני", ובשבת (סו:): רב "אדא מרי". ובבא קמא (קמט:): "אבא דיילא". ובכל סיום מסכת אנו מזכירים "אבא מרי" בר פפא. וע"ע כתובות (ח), וקידושין (לב:). ע"ש.

^ט כן כתב בשו"ת תשובות והנהגות שטרנבוך (חלק א סימן תרו) בדבר קריאת שם על שמו של הסבא שהוא מחלל שבת, וכתב שיוסיפו לו שם לברכה כמו "ברוך-אריה" "רפאל-משה" וכדומה שבזה שמצטרף לשמו גם שם הקודש, לא

ג. ישנם שמות הכוללים בתוכם שני שמות יחדיו, כגון: "אַבִּינָדוֹר", או "שְׁנִיאֹר".¹

אוצר החכמה

חיישינן שלא יושפע שפ"ע. ואף שמרן החזון איש לא שמיע ליה כל כך לקרוא בשני שמות. מכל מקום בענין זה ודאי נאה ויאה עבד. ע"ש.

¹ כן כתב המהרש"ל ביש"ש עמ"ס גיטין (פרק ד סימן כו) וז"ל וגם אני הקטן ידעתי לזקני הר"ר מנחם ציון היה לו בן ושם אביו מהר"ר מאיר ושם חמיו מהר"ר אורי, והיו מחולקים בקריאת השם, וקראוהו "שניאור" כלומר שני אור, מאיר הוא - אור, ואורי - אור. עכ"ל. וכ"כ בשו"ת קול מבשר (חלק ב סימן כ) משמו. ע"ש. ועיי' בשו"ת חתם סופר (חלק ד אהע"ז ב סימן יח) שכתב על זה: ומזה נולד שם חדש "שניאור". עכ"ל. ומשמע מדבריו שקודם לכן לא היה שם זה "שניאור". וקשה לע"ד שהרי השם "שניאור" היה נפוץ עוד כבר בתקופת הראשונים ולא נולד מזה המעשה, וכמ"ש הר"ן בנדרים (נו.): כתב הרב רבי משה בר שניאור ז"ל, והביאו שנית (פג:). וכן הוזכר בתשובת הרשב"א (חלק ג סימן שמה): ובפרישות של הרב רבי שמואל אבן שניאור ז"ל. ע"ש. ובשו"ת חכמי פרובינציה (חלק א סימן כב): שניאור בן הרב רבי אהרן. ואף מהר"ם מרוטנבורג בתשובה (פראג, חלק ד סימן תריא): שניאור ברבי קלונימוס. ואף חתנו היה נקרא רבי סעדיה ב"ר שניאור, עיי' באוצר הגדולים (חלק ז עמוד רצב). וגם תלמידו הרא"ש כתב בתשובה שהובאה בשו"ת בעלי התוספות (סימן קלד): שלום למורי ה"ר שניאור וחביריו. ע"ש. וע"ע בשו"ת בעלי התוספות (סימן מה): וה"ר יעקב בן הרב שניאור. ע"ש. ובבית יוסף (או"ח סימן לב אות לב, וסימן רפד אות ז), ובאורחות חיים (סימן כו) ועוד. וכהנה רבים בימי רבותינו הראשונים שנקראו בשם "שניאור". וצ"ע.

וכעת ראיתי למרן החיד"א בספר שם הגדולים (מע"ג מערכת ש בקונ"א) שאחר שהזכיר לדברי המהרש"ל הנ"ל כתב: ומ"מ נראה דשם "שניאור" קדמון, דרבינו יונה כתב משם רבו מורי "שניאור" כו', וכן רבנים אחרים קראו בשמותם "שניאור", ועל כן קראו לילד הנזכר "שניאור" - דיש שם זה בעולם ורמוז בו שני המאורות "מאיר-אורי". עכ"ל. ועיי' בספר ברית אבות (סימן ח אות לט). וע"ע בספר טיב גיטין (שמות אנשים אות ש) שכתב על דברי המהרש"ל הנ"ל: ומבואר שזה

ד. יש נוהגים לקרוא לילד אחד על שם שני אנשים שונים, כגון: "אהרן-יהודה", שלאחד קראו רק בשם "אהרן", ולשני קראו רק בשם "יהודה", ואביו צירף את שני השמות לשם אחד, וכן המנהג ^א. ויש מי שהקפיד בזה ^ב.

החכם שכתב ענין זה של "שניאור", אין כוונתו לומר שאז נתחדש שם זה, רק לומר דלפעמים ניתן השם כדי להשוות המחלוקת בין בעל לאשתו, וכמו שאירע שהרב המציא פשרה לקרות שם שהוא כולל שניהם כו', אבל מ"מ שם "שניאור" לא נצמח אז, רק היה מקודם וכו' ע"ש.

^א כן משמע מדברי הגאון רבי אברהם מיוחס בשו"ת שדה הארץ (חלק ג סימן כב) שאדם הקורא בשני שמות על שם שני בני אדם, אין הוא שם חדש, אלא יעלה זכרונם בשוה, וכל שם הוא על שם אחד בפני עצמו, ואין קשר ביניהם כלל. שכן כתב במי מי שאשתו דוחקת בו לקרוא את שם אביה לבנו הראשון, והמנהג במקום ההוא לקרוא על שם אבי הבעל קודם לאבי האשה, יכול הוא לקרוא בשני שמות על שם אביו ועל שם אביה. ע"ש. ואם ס"ל ששם משני שמות הוא דבר חדש, ועושה חדשות בעל, מה הועיל בזה כיון שעדיין אינו שם אביו ואינו שם חמיו אלא פנים חדשות באו לכאן, והוי בכלל כל המשנה ידו על התחתונה. אלא ודאי מוכח שדעתו היא שכל שם הוא נקרא לפי ענינו, ואם הוא קורא את האחד על שם אביו, הרי שמו של אביו לפניו, ואע"פ שהשם השני הוא על שם חמיו, אין בזה גריעותא כלל. ע"ש. וכ"כ הגאון רבי דניאל טיראני בספר עיקרי הד"ט (יו"ד סימן כו אות ז), שיכול לקרוא בשני שמות על שם אביו וחמיו גם יחד, ושפיר הוי כיבוד אם ואם. ע"ש. וכ"כ הגאון רבינו יוסף חיים מבבל בספר בן איש חי (ש"ב שופטים סעיף כז). ע"ש. וכן דעת רבי דוד זכות בספר זכר דוד (מאמר א פרק פד) שכתב שבאו לפניו כמה מעשים בענין ייבום, ובקשו לקרות את הבן הולד על שם אחי הבעל המת למען הקים שם לאחיו, ויעץ להם להוסיף עוד שם, מפני דהוה ריע מזליה, ואם ס"ל שהוא שם חדש, מה הועיל בתקנתו, אכתי הוא לא על שם המת. ואיך עשה את בקשתן של אלו. וכן משמע מדברי המהרש"ל בספר ים של שלמה (פרק ד דגיטין סימן כו) בענין "שניאור". ע"ש. וכ"כ בספר ברית אבות (סימן ח אות לט) שהמנהג לצרף שני שמות

ה. אין לקרוא לילדיו בשני שמות - על שם שנים שהיו בחייהם בריב ומדון, ואפילו אם שניהם היו צדיקים, מפני שטעם קריאת השם הוא כדי לעשות נחת רוח לנפטר, ולכל אחד מהם אין לו נחת רוח כשמצרף את שם השני שהיה עמו בשנאה ^י.

משני אנשים גם יחד. ע"ש. וכן הוא דעת הגאון רבי יעקב ישראל קנייבסקי זצ"ל, והובא מדבריו בספר תולדות יעקב קנייבסקי (עמוד שיז), שאף אם מוסיפים על שם הנפטר שם נוסף, יש בזה עדיין ענין לזכרו של הנפטר שנזכרים בשמו. ע"ש. וכן עשה מעשה הגאון רבי שלמה זלמן זלזניק זצ"ל, שקרא על שם אביו וזקנו גם יחד, לזכר שניהם, וכמ"ש בעניי לעיל (הענף השלישי סימן ו סעיף ג). ע"ש ותר"ץ.

^ב ועי' בשו"ת מחנה חיים (אהע"ז סימן מג) שכתב ששני שמות משני אנשים לאדם אחד, הרי הם נעשים שם אחד כולל, ולא כשני שמות משני אנשים, שהוא נעשה בזה שם חדש, ולכן לפי"ז אין קריאת שם זה מועלת כלל לאותו אדם שעל שמו זה נקרא, מפני שאין האי שמא זכר לאף אחד מביניהם. ע"ש. וכן הוא דעת הגאון רבי אליעזר מנחם מן שך שליט"א בעל ספר אבי עזרי, שאם מוסיפים שם נוסף לילד, הרי זה משנה את מהות השם, וכבר אינו על האדם שהיה לו שם אחד בלבד. והובא בספר שמא גרים (עמוד ריא). ע"ש. וכ"כ בספר ברית אבות (סימן ח אות לט, דף סד ע"א) שאביו שמע מהרה"ק מהר"א מסטערעטין שאין לצרף שני שמות משני אנשים ולעשותן שם אחד ולקרוא לילד בו. ע"ש. ועי' בשו"ת יביע אומר (חלק ה חיו"ד סימן כא אות ב). ע"ש.

^ג כן כתב רבי שבתי ליפשיץ בספר ברית אבות (סימן ח אות לט, דף סד ע"ב), שאין לצרף שני שמות משני אנשים שהיו בחייהם בריב ומדון ולקרוא בו לילד, מפני שלא יעלה לרצון אחד מהם שיהיה שמו מוזכר בצירוף לשם של שונאו. ואפילו אם שניהם היו צדיקים, והיה ביניהם מחלוקת, אין לצרף. ע"ש. ולעד"ן להביא סייעתא לזה מדברי רבינו ירוחם (אדם וחווה נתיב כח) שכתב בשם רבי יהודה החסיד שאין

ו. מותר לקרוא לאדם אחד בשם "שאל-דוד", על שם שני מלכי ישראל "שאל" ו"דוד", אף על פי שלא היו אוהבים בחייהם י'.

לקבור שנים שהיו שונאים זה לזה בחייהם. ע"ש. וכן הוא בצוואותיו (צוואה א): אין לקבור שני מתים זה אצל זה - שהיו שונאים בחייהם, כי אין להם מנוחה יחד. עכ"ל. וכ"כ בשו"ע (יו"ד סימן שסב סעיף ו) ששנים שהיו שונאים אין לקוברם יחד. ע"ש. ועי' בספר לקט הקמח שהביא תשובת בית יעקב (סימן פג), ובמ"ש הגאון רבי יצחק פאלאג'י בספר יפה ללב (חלק ג יו"ד סימן שסב ס"ק ו, דף קב ע"ב). ע"ש. וא"כ ג"כ הכא שטעם קריאת השם הוא מפני נחת רוח שעושים לנפטר ששמו מוזכר בעולם, וזה המת אין לו נחת רוח בשם הזה, מפני שכאשר מזכיר את שמו בעולם, הרי הוא מזכיר ג"כ לשונאו, והוא היה חפץ כי ימחה שמו של חברו, ואפשר שהוא ג"כ יקפיד עליו, וח"ו יוכל לינוק מהאי טעמא.

י' הנה לכאורה מעיקרא היה נראה שאסור לקרוא בשם אחד על שם שני מלכי ישראל "שאל" ו"דוד", מפני שהיו בחייהם בריב ולא נעשו אוהבים זה לזה, ואע"פ שבודאי המחלוקת שביניהם היתה לשם שמים, אבל מכל מקום כבר הוכחנו לעיל בשם הפוסקים שאין לצרף שני שמות משניים שהיו שונאים זה לזה. ומיהו נראה לע"ד שאפשר להתיר ולקרוא על שניהם יחד, כי הנאהבים והנעימים נעשו במותם, וכמ"ש במדרש סעודת ליויתן: באותה שעה שאל עומד על רגליו ואין לו מקום לישוב, באותה שעה עומד דוד מלך ישראל ואומר: רבש"ע שאל מלך ישראל מלך לפני, והוא צדיק גמור תן לו מקום לישוב, מיד יתן לו הקב"ה מקום לישוב, והיה שלמה משמח לפני אביו, ואומר: על שאל בקשת רחמים ובקשת לו מקום לישוב, עלי לא כל שכן שיש לך לבקש רחמים להושיבני, באותה שעה פתח הקב"ה בשבחו של שלמה ומחזיק לו טובה בפני הצדיקים, וא"ל ראו מה עשה שלמה, בנה בית שלו בשלש עשרה שנים ושלי בשבע שנים, ולא עוד אלא שהקדים מלכותי למלכותו, שנאמר: "חזית איש מהיר במלאכתו לפני מלכים יתיצב". ונותן לו מקום לישוב, שנאמר (תהילים עב, א): "לשלמה אלהים משפטיך למלך תן וצדקתך לבן מלך". והובא באוצר המדרשים (אייזנשטיין, עמוד פד). ע"ש. וכ"כ בבית המדרש (חלק ו

ז. יש שכתב שצריך להימנע מלקרוא בשני שמות על שם
 אביו ועל שם אחיו לאדם אחד ^{טו}, והוא הדין לקרוא אחר
 אביו ואחר חמיו גם יחד ^{טז}.

ח. ריבוי השמות שיקרא בהם האב לבנו, מורה על ריבוי
 כוחות נפשיים, ומועיל לחיים ארוכים - יותר מהנקרא בשם
 אחד ^י.

אוצר החכמה

דף קנ). ע"ש. הרי ששניהם עבדו שלמא טבא ביניהם, וא"כ לרצון יהיה להם שלזכר
 אותו השלום, שאין בניהם כלל שנאה וקנאה, קורא את שם בנו על כך.

1234567

^{טו} כן כתב בשו"ת בצל החכמה (חלק א סימן לה), שלא יקרא בשני שמות על
 שם אהיו ועל שם חמיו גם יחד, או שלא יקרא על שם אביו ואחיו הגדול לאדם אחד.
 ע"ש. וכ"כ בספר זיו השמות (פרק יא סעיף י). ועי' בספר כתר תורה (חלק ג עץ
 חיים, סימן ט זר זהב סוף אות א) שכתב שלכתחילה ימנע אדם עצמו מלקרוא את בנו
 על שם אחיו, או לקרוא את בתו על שם אחותו, שאין זה עולה יפה. והביאו בספר
 שמירת הגוף והנפש (חלק ב מילואים דף תתיא). ע"ש.

^{טז} שו"ת בצל החכמה (חלק א סימן לד), וכ"כ בשו"ת באר משה (חלק א סימן ס
 אות ב). ע"ש. ועי' להמהרש"ל בים של שלמה עמ"ס גיטין (פרק ד סימן כו) שכתב
 וז"ל: וגם אני הקטן ידעתי לזקני הר"ר מנחם ציון שהיה לו בן, ושם אביו מהר"ר
 מאיר, ושם חמיו מהר"ר אורי, והיו מחולקים בקריאת השם, וקראוהו "שניאור"
 כלומר שני אור, מאיר הוא - אור, ואורי - אור. עכ"ל. ומשמע שקרא על שם אביו
 וחמיו גם יחד. ואולי יש לחלק ביניהם, שבשם "שניאור" הוא שם חדש, ולא נראה
 כלל, לא על שם "מאיר" ולא על שם "אורי", אלא רק דומה לו במשמעות, ולכן
 אפשר לקרוא על שם חמיו ואביו בכהאי גוונא.

בן כתב בספר זכר דוד (מאמר א פרק פו) וז"ל: דע שריבוי השמות אשר ישים ה' בפי אבי הבן, מורה על ריבוי כוחות נפשיים ממדרגות הנשמות, כמ"ש הרב לב אריה (פרשת ויגש) שכן קיבל מרבותיו, ולכן אין ללעוג במי שמשים לבנו שנים או שלשה שמות כאחד, כי לא דבר ריק הוא. עכ"ל. ע"ש. וכמו"כ מהאי טעמא נמי עדיף שכאשר אדם חולה ובקשו לשנות שמו, אל ישנו אותו אלא יוסיפו לו עוד שם, מפני שכל אורך שמו כן אורך חייו, ועי' בספר חלקם בחיים פאלאג'י (דרוש לב, דף פז ע"ב) שבנו השני רבי רחמים נסים יצחק המכונה הני"ר, שכהיה תינוק היה חולה מאוד. ותא חזי שהוא היחיד מבני החבי"ף שנקרא בשלשה שמות, ומסתמא מהאי טעמא. ועי' בשמות רבה (פרשה מ סימן ד): דבר אחר: "ראה קראתי בשם" - זה אחד משבעה בני אדם שנקראו להם שמות, יש שנקראו לו ארבעה זה אליהו, בצלאל ששה, ויהושע ששה, ומשה שבעה, מרדכי שנים, דניאל חמשה, חנניה מישאל ועזריה ארבעה. ע"כ. ובמדרש תנחומא (כי תשא סימן יג): בצלאל בן אורי, זה אחד משבעה בני אדם שנקרא להם שמות. ישי נקרא לו ארבעה, בצלאל ששה, יהושע שמונה, אליהו ארבעה, משה שבעה, מרדכי שמונה, דניאל חנניה מישאל ועזריה ארבעה. ע"כ.

ועי' בספר זכר דוד זכות (מאמר א פרק פ דף ריט ע"א): שהצדיקים נקראו בכמה שמות, לפי שכל שם גורם לכל צדיק תוספת קדושה כפי בחינתו ומדרגתו, וממנו בא לו תוספת רוח חכמה ודעת, שחכמתו נמשכת לו מבחינת שמו, ולכן אמרו שבצלאל על שם חכמתו נקרא. ע"ש. ובבמדבר רבה (פרשה כא סימן ג). וכן הוא בסנהדרין (פב:): אמר רבי יוחנן: חמשה שמות יש לו. זמרי, ובן סלוא, ושאול, ובן הכנענית, ושלומיאל בן צורי שדי. זמרי - על שנעשה כביצה המוזרת, בן סלוא - על שהסליא עונות של משפחתו, שאול - על שהשאל עצמו לדבר עבירה, בן הכנענית - על שעשה מעשה כנען, ומה שמו - שלומיאל בן צורי שדי שמו. ע"כ. הרי שכיון שהיו לו כמה שמות, ולכן מהאי טעמא היה קשה להורגו.

וכתב מרן החיד"א בספר מראית העין (דף ה ע"א) דמה שמשנין את שם החולה הוא כדי להמשיך לו נפש חדשה. ע"ש. וכ"כ הגאון רבי אליהו הכהן מאיזמיר בספר מדרש תלפיות (מערכת י ענף יעקב, דף רמב ע"ד) בשם ספר לב אריה (פרשת ויגש) על מ"ש בתענית (ה:): יעקב אבינו לא מת, וז"ל: קבלתי, מי שיש לו שני שמות, כגון

ט. מי שנקרא בשני שמות צריך להשתדל לקרוא לו תמיד בשני השמות גם יחד, מפני שאם חותם בשטרות בשם אחד, ועולה לתורה בשני השמות, הוא נכנס לספק בענין גיטין ¹²³⁴⁵⁶⁷י"ח.

"יעקב" ו"ישראל" – ריבוי השמות מורות על ריבוי הכוחות נפשיות ממדרגות הנשמות. וכשהתאבל יעקב על יוסף בנו, מכח צערא יצא נפש "יעקב" וחלק זה מת, ולא נשאר בו רק חלק "ישראל", וזה הדבר הית לאחר שתכף עליו אכילות והצער, דהיינו לאחר שלקחו את בנימין, ואמר להם יעקב אביהם: "אנתי שכלתם יוסף איננו ושמעון איננו ואת בנימין תקחו", אז פרחא ממנו נפש "יעקב" ומאותו פעם לא הזכירו בשם "יעקב" רק בשם "ישראל", כי יעקב היה מת עד בשורת יוסף, כתיב: "ותחי רוח יעקב" – שהרוח של יעקב חזר, אע"ג דלעיל מיניה קודם שנאמר "ותחי רוח יעקב" כתיב: "ויבואו ארץ כנען אל יעקב ויגידו לו לאמר עוד יוסף חי", מאחר שבאותו הזמן חזר ויחי קראו יעקב, כי בודאי מיד שהתוודע יוסף אל אחיו והיה חדוה ביניהם, אז התחיל לבצבץ החיות של יעקב. עכ"ל. ע"ש. וכ"כ הגאון רבי אברהם פאלאג'י בספר וימהר אברהם (מערכת ש אות תיט, דף קצג ע"א). ע"ש. וכ"כ אחיו רבי יצחק פאלאג'י בספר יפה ללב (חלק ג חיו"ד סימן שלה אות י, דף צה ע"ד) בזה"ל: ויש שמוסיפין לו שני שמות חדשים, ואתי שפיר כפי המדובר, וזה בדוק ומנוסה שמי ששמו לו שני שמות קם ויחי מחוליו, ויחי עוד כמה שנים, וכמ"ש הרב עיקרי הד"ט (חיו"ד סימן כו אות ז) בשם הרב שדה הארץ (חלק ג סימן כב). ע"ש.

י" כן כתב בשו"ת תשובות והנהגות שטרנבוך (חלק א חיו"ד סימן תרח) בשם רבינו החזון איש זצ"ל שלא לקרוא בשני שמות, מפני שאם אינו קורא אח"כ בשתי השמות אין תועלת. וכשאינו קורא בשניהם הרי הוא נכנס לספיקות כשחותם בשטרות בשם אחד, ולתורה קורין אותו בשני השמות, ולכן אם אין בדעת ההורים לקרוא אותו תמיד בשני השמות, יש למנוע לקרותו מלכתחילה בשני שמות, והוסיף החזון"א שבלאו הכי עיקר השם אינו מה שקורין אותו פעם אחת בשעה שנולד בלבד, רק אם נקרא תמיד כן זה הוא שמו לעולם. ע"כ. ע"ש. וכתב מרן הבית יוסף אבן העזר (סימן קכט אות טז - ב): אשה שנקרא שמה "שמחה" בעת הלידה,

ואח"כ נקראת "אליגריאה", נראה דאזלינן בתר שם דקרו לה רובא, ואותו כותבים עיקר ועל האחר כותבין דמתקריא, כההיא (גיטין לד:): דקרו לה רובא מרים ופורתא שרה, דכך לי שם שהוא פירוש שם העברי כמו שם אחר. עכ"ל. ע"ש. ובשו"ע אבן העזר (סימן קכט סעיף יד) כתב: מי שיש לו שני שמות, כותבין ראובן דמתקרי שמעון. ואם כתב: ראובן שמעון, יש מי שאומר שהוא פסול. הגה: אבל אם נקרא בשני השמות ביחד, או שעולה כן לספר תורה, כשר. ע"כ. ומשמע שאפילו שאינו נקרא כי אם בשם אחד בפי עלמא, וכשעולה לתורה נקרא בשניהם, הוי שניהם שמו, אע"פ שלא נקרא בו בפי העולם.

אוצר החכמה

ונראה לכאורה שאין להביא ראייה לזה מהלכות גיטין, כיון שבענין הגט צריך שיכתוב את שמו הנקרא בפי הבריות, משום דבענין שיהא היכרא, משא"כ בענין השמות דידן אין זה אלא השפעה בעלמא עבור בעל השם, וכיון שנקרא כן בעת הברית, קיבל כבר את ההשפעה ההיא, ושוב אינה יוצאת ממנו עד שיעשה לו שינוי השם ממש כדת וכנהוג, אבל כל זמן שבפי העולם הוא נקרא רק בשם אחד, כיון שלא מתכוונים לבטל ממנו את השם השני, לא נחשב שינוי. ועי' בעיקרי הד"ט (חיו"ד סימן כו אות ז).

ושמעתי מפי ידי"ן הרה"ג גדעון עטייה שליט"א מח"ס גביע הכסף ועוד, שאמר לו האדמו"ר רבי אלעזר אבוחצירא שליט"א, שאמר לו שהנקרא בשני שמות, צריך לקרוא לו בשני שמותיו. ואמר בלשון קפידא על מי שאינו קורא בשני השמות. ועי' בספר פאר הדור (חלק ד עמוד ר) שמרן החזון איש היה אומר שאם קורא על שם שני בני אדם בשני שמות מצורפים האחד מהאיש הזה והשני מהאחר, הרי זה שם חדש לחלוטין ואין זה על שם אף אחד מהם. ע"ש. וכ"כ בשו"ת מחנה חיים (חלק ג אהע"ז סימן מג) שאם קבל הילד מעריסה שני שמות, שיתאחדו בו שמות האבות או שמות הקרובים או שמות הצדיקים בגוף אחד, לא נחשב שיש לאיש ההוא שני שמות על שם שני אנשים, אלא נהפוך הוא דאותן שני השמות הרי הם נעשים שם אחד, והגוף הזה יהיה נקרא "משה-שמואל" או "אברהם-יצחק" וכדומה, שמשני שמות שהם בעלי שני גופים - נעשה גוף אחד בשם אחד. ע"ש. וא"כ לפי זה ודאי שאין לשנות את שמו בקביעות לקוראו בשם אחד, דהוי תצי השם שנשתקע.

י. קריאת שני שמות נהוג אפילו לשמות של מקומות י^ט, ואף הגוים קראו לבניהם בשני שמות ז², וכן יש שני שמות לעופות כ^א ולחפצים שונים כ^ב.

י^ט כן כתב האבן עזרא שמות (טו, כב) שהיו שני שמות למדבר, מדבר שור, ע"ש. וכ"כ הרד"ק שופטים (יא, טז). וכ"כ עוד בפירושו למיכה (ה, א): "אפרת" היא "בית לחם". וכ"כ הרמב"ן דברים (א, ו) ש"חורב" הוא "הר סיני", ויקרא בשני שמות שהן שוין בטבעם. ע"ש. ובשמות רבה (פרשה נא סימן ח) שמרו שיש לו שלשה שמות. ובתנחומא (במדבר סימן ז) יש לו ששה שמות. ע"ש. וכ"כ החזקוני דברים (ט, כב) שלקברות התאווה יש שני שמות "מסה" ו"רפידים". וכ"כ הרד"ק יהושע (יט, לד): "אזנות תבור" ולמעלה בחלק זבולון אומר: "כסלות תבור", ושני שמות היו לו לענין ידוע אצלי. עכ"ל. וכ"כ בשופטים (יח, ז) על מקום הנקרא "לישה" שהוא "לשם", ושני שמות היו לו. ע"כ. וכן "גרן נכון" ובדברי הימים "גרן כידון", ששני שמות היו לו, כ"כ הרד"ק (ש"ב ו, ו). וכן "גיחון" הוא ה"שילוח", כמ"ש בתרגום יונתן (מ"א א, לו), והרד"ק שם שהם שני שמות. וכ"כ עוד (שם ז, מו). וכ"כ בישעיה (י, כח): כי לעיר אחת שני שמות. וכ"כ בהושע (ה, יג). ע"ש. ועי' בבא בתרא (סא.). ואמרו בבראשית רבה (פרשה נח סימן ד): ותמת שרה בקרית ארבע, ארבע שמות נקראו לה, "אשכול", ו"ממרא", "קרית ארבע", "חברון". ובאוצר המדרשים (אייזנשטיין, עמוד תקלו אות לד): בארבעה שמות נקרא הר נבו: "הר העברים", "הר נבו", "הר ההר", "הר הפסגה".

ז² כן כתב האבן עזרא על בראשית (יג, ו) על השמות "הכנעני והפריזי" וז"ל: ויתכן היות הפריזי מבני כנען והוא אחד מהנזכרים, ויש לו שני שמות כאשר מצאנו שני שמות לבן שמואל (ש"א ח, ב, דה"א ו, יג) וגם לאבי אביו (ש"א א, א. דה"א ו, יב). עכ"ל. וכ"כ בתהילים (לד, א) ש"אכיש" מלך גת היו לו שני שמות: "אבימלך" ו"אכיש". ע"ש. וכ"כ רבותינו בעלי התוספות על התורה בספר מושב זקנים (בראשית לו, ב) שהיו הגוים קוראים בשני שמות. ע"ש. וכ"כ הרד"ק (ש"א כא, יא): ושני שמות היו לו וכמוהו רבים. וכ"כ בספר מל"ב (כב, יב): ואת "עכבור", ובדברי הימים ואת "עבדון", ושני שמות היו לו. עכ"ל. ועי' רש"י מגילה (יא: ד"ה באדין)

אוצר החכמה

שלדריוש היו שלשה שמות. ובבראשית רבה (אלבק, פרשה מא ד"ה ויהי) אמרו: "ויהי בימי אמרפל" - שלשה שמות נקראו לו "כוש", "נמרד", ו"אמרפל".

אוצר החכמה

ודע כי גם הגוים היו מקפידין על קריאת השמות, והיתה ביניהם חכמה נפלאה בענין השמות להודיע את אשר עבר על האדם ואשר יעבור עליו כל ימי חייו, והיא היתה נקראת "אונומנסיה", ויש להם קפידא גדולה בענין השמות, עד שקבלו עליהם ועל זרעם שלא לקרוא בשמות רעים שלא יצליחו בהם כגון "קאיו" לרומיים, ולא "יואני" בצרפתים, לפי שלא יצליחו במעשיהם, וכמ"ש בספר דוד זכות (מאמר א פרק פב, דף רכה ע"א). ע"ש. ואתה תחזה מאבי אדום עשיו הרשע שהיה בודק בשמות, ולכן אמר אחר שלקח ממנו יעקב אבינו את הברכות: "הכי קרא שמו יעקב", וכתב האור החיים (בראשית כה, ל) וז"ל: "על כן קרא שמו" - פירוש הוא עשו קרא שמו "אדום", והטעם לא לצד שקרא שם: האדום האדום שני פעמים, אלא לצד שהיה הולך למות ובו החיה נפשו, קרא שמו "אדום" בשמו, ועשו בדיק בשמא היה כאומר (שם כז, לו): "הכי קרא שמו" וגו'. עכ"ל. וממנו למדו כל שאר האומות המפוזרים ארצות תבל לעשות כן. ועי' בספר מדרש תלפיות (מערכת ד ענף דברים כפולים, דף קמג ע"ד).

^{כא} **כן** כתב רבינו בחיי (דברים יד, ז) וז"ל: "דאה" ו"ראה" הכל אחד הוא, ונקרא בשני שמות. עכ"ל. ע"ש. וכן "אפעה" הוא "צפעוני", כמ"ש הרד"ק בישעיה (נט, ה). וכן אמרו באגדת בראשית (פרק נו סימן א): הוא מפרש כאן חמשה שמות וכולן שם אריה, (איוב ד, י-יא): "שאגת אריה" וקול "שחל" ושני "כפירים" נתעו "ליש" אובד מבלי טרף ובני "לביא" יתפרדו". וכן אמרו במדרש משלי (בובר פרשה כ סימן ב): אמר רבי לוי: שבעה שמות נקראו ל"אריה", ואלו הן: "ארי", "כפיר", "לביא", "ליש", "שחל", "שחץ". ארי - כמשמעו שהכל מתייראין ממנו. כפיר - שכל מי שרואה אותו כופר בחייו. לביא - שהוא חוטף לבבות בני אדם. ליש - שבשרן של בני אדם כלא יש בשיניו. שחל - שהכל שוחל מפניו. שחץ - שהוא משחץ בשיניו. ע"כ. ובסנהדרין (צה). אמרו שיש לו ששה שמות. ע"ש. וכן איתא באוצר המדרשים (אייזנשטיין עמוד קסב אות יד): ששה שמות לנחש: "נחש", "שרף", "תנין", "צפעוני", "אפעה", "עכשוב". ע"ש.

יא. יש והיו נוהגים לקרוא שני שמות שקרובים בלשון או במשמעות כג.

יב מנהג קהילות אשכנז לכפול את השם ולקרוא בשני שמות, האחד בלשון הקודש והשני בתרגום לשפת לע"ז, כגון: "אריה-ליב", שהשם "ליב" משמעותו גם כן "אריה" בלע"ז כד.

כב עי' ירושלמי סנהדרין (פרק י הלכה א): דבר אחר: כדרכונות שלשה שמות יש לו: "מרדע", "דרכן", ו"מלמד". מרדע - שהוא מורה דיעה בפרה, דרכן - שהוא משרה בינה בפרה. מלמד - שהוא מלמד את הפרה לחרוש בשביל ליתן חיים לבעליה. וכתב רבינו בחיי (דברים כח, כז) שהלכנה יש לה שלשה שמות. ע"ש. וכן שבעה שמות נקראו לשער התוך, רד"ק ירמיה (לט, ג). ובמדרש תנחומא (פרשת יתרו סימן ד): רבי ברכיה הכהן אמר הפיל עליהם גורלות, ארבעה שמות נקרא, "גורל", "פור", "חבל", "חולש". ע"ש. ובאוצר המדרשים (אייזנשטיין, עמוד רצח פרק יא): שלשה שמות יש לו למזבח זה: "מזבח הקטרת", "מזבח הזהב", "מזבח הפנימי". ע"ש.

כג כ"כ הרד"ק בדהי"א (ו, ה) ש"יחת" ו"יחאל" קרובים בלשון, ולכן קראו פעם בשם זה ופעם בשם אחר, והם שני שמות. וכ"כ בדהי"ב (יג, ב): ושם אמו "מיכיהו" בת אוראל - היא "מעכה" בת אבשלום הנזכרת למעלה ושני שמות היו לה לאביה, ו"מיכיהו" ו"מעכה" קרובים בלשון, והרבה נמצאים בזה הספר אדם אחד נזכר בשתי שמות. וכ"כ במצודות דוד דהי"א (ח, ז). ע"ש.

כד כן כתב הב"ח בתשובותיו (סימן צה) שהוא מנהג הקדמונים שבשעה שמכניסין את התינוק לברית, וקורין לו שם שעולה בו לספר תורה, ואח"כ קורין לו בשם העריסה שקורין "הולייקרש" - פירוש: כינוי של חול על שם משפחתו. כמ"ש

בשׁו"ת מהר"ם מינץ (סימן לז). וכתב עוד: וכן לפי מנהגינו עכשיו, שבשעה שמכניסים התנוק לברית, קורין לו שני שמות ביחד - שם העברי שיעלה בו לס"ת, ושם של חול לכינוי, ואומרים שנקרא שמו בישראל פלוני המכונה פלוני, דהכונה שיהא שם של חול כנוי לשם העברי, הנה זה ודאי נקרא כנוי, אע"פ שאין לו שייכות כלל לשם העברי, דכל עצמו של שם זה של חול אינו אלא לכנותו על שם משפחתו, ושיהא נזכר שם זה במשפחה זו לדורי דורות, משא"כ בשם חדש של לעז שנקרא בו אחר כמה שנים, שהוא לא על שם משפחתו, אלא אביו קורא לו כך מאיזה סיבה. ע"ש. ועי' בשׁו"ת חתם סופר (חלק ד אה"ע ב, סימן קטז) שכמה פעמים מצינו ששמו הקודש משונה משמו בלע"ז, כגון "יקותיאל" המכונה "זלמן", וכאן יש "שמריהו" המכונה "זלמן", וכתב מהרש"ל בים של שלמה דזה בא כשלפעמים רוצה האב לקרוא הבן על שם אביו, והאם על שם אביה, והתפשרו שיהיה שם הקודש כך ושם החול כך. עכ"ל.

הוצאת החכמה

1234567

ובא וראה מש"כ בספר בית אהרן מגיד (חלק ב מערכת א אהרן, דף תקי ע"א אות כא) שכשבא לבקר בארץ ישראל, הלך לבקר בחפירות החדשות שעשו בבית הקברות של בית שערים, שהוא מקום חשוב מאוד לא רק לבני ארץ ישראל, אלא אפילו מבני הגולה היו באים לקבור שם את מיתיהם בתקופה הקדומה, מפני חשיבות המקום, ששם הובאו לקבורה בני רבינו הקדוש מחבר המשניות, ועוד הרבה קדושים. ושם ראה כי יש על אותן המציבות מימי בית שני שמות כפולים, האחד הוא שם בלשון הקודש, והשני הוא שם לועזי, כמו: "יהודה - אריסטובלוס", "יוסי - תואופילוס", "יוחנן - הורקנוס", "שמואל - תיאודורוס", "יונתן - אפולוניוס", וכיו"ב. ע"ש.

והנה כן בשמות הנוספים בלשון לעז אל שם הקודש, פעמים שיש להם משמעות אחרת, כשהם נוספים אל שם אחר, כגון: "אריה-לייב" פירושו של "לייב" הוא ג"כ "אריה" בלע"ז. וכשהוא נוסף לשם "יהודה-לייב", פירושו של "לייב" הוא מלשון הודאה, וכמו שחילק הגאון רבי רפאל שפירא זצ"ל, כשנולד לו בן, והיה זה תוך השנה לפטירת אביו רבי אריה לייב, וביקש לקרוא את שם בנו על שם אביו בשם "אריה-לייב". חמיו הגאון הנצי"ב מוואלאזין זצ"ל תמה עליו, ואמר לו: וכי נותנים שם לנכד כשם סבו שעודינו בחיים, כי שהיה שמו של הנצי"ב

יג. יש אומרים שלא לקרוא שני שמות פרטיים לאדם אחד - באופן שהשם האחד הוא שם אדם, והשם השני הוא שם מקום, כגון: "משה ירושלמי", מפני חשש תקלה כה.

"נפתלי-צבי-יהודה-לייב" ברלין. ענה לו רבי רפאל, שיש חילוק בין "לייב" המחובר לשם "אריה", שהכוונה לתרגום של "אריה", לבין "לייב" המחובר לשם "יהודה", שהכוונה בזה הוא לשון הודאה, על שם הכתוב (בראשית מט, ח): "יהודה אתה יודוך אחיך", וממילא "אריה-לייב" ו"יהודה-לייב", הם שני שמות שונים. אבל לבסוף מפני חששו של הנצי"ב קרא את שמו של בנו בשם "אריה" בלבד. והביאו בספר שמא גרים (עמוד ריג). ע"ש.

אוצר החכמה

כה כן כתב בשו"ת קול מבשר (חלק ב סימן כ) שנשאל בדבר אשה שילדה בן, והסכים בעלה לתת לו שם שבחרה האשה מקרוביה ששבקו לכל חי, והיה ידוע בשם "ראובן מחברון", ועל כן רוצה האשה שיקרא הבן "ראובן חברוני" בשני שמות יחדיו, והבעל מסרב ואמר שהוא מסכים על השם "ראובן", אבל לא על "חברוני". והרב השואל הביא מגמרא שבת (קלד.) גבי רבי נתן שיעץ עיצה לאשה שבניה מתים, וחי: והיו קורין שמו "נתן הבבלי" על שמי. ומשמע שאפשר לקרוא בשני שמות יחד שהאחד הוא שם עיר והשני הוא שם פרטי. והשיב לו, שבירושלמי יבמות (פרק ו הלכה ו) איתא ג"כ עובדא זו דרבי נתן, ושם הגירסא: והיו קורין אותו "נתן" בשמי. ונכתב בלא תוספת מילת "הבבלי". וכן היא הגירסא בשיר השירים רבה (פרשה ז סימן ג) בלא תוספת מלת "הבבלי". ואף לפי גירסת גמרא דילן, יש לפרש שהעולם היו קורין אותו "נתן הבבלי", אבל לא שנקרא כן בעת שנולד.

וכתב עוד שגם בזמננו שנתפשט המנהג לקרוא בשני שמות בבת אחת בשעת הלידה, ושניהם שם העצם, ואין אחד מהם שם התואר. ומצד הדין ג"כ לא נכון לעשות כן, שיש לחוש דילמא נפיק מינה חורבא לענין גט כשיבוא להתגרש מאשתו, ויכתבו את שמו "נתן הבבלי" או "ראובן חברוני" ויחשבו שזה נולד או ישב בבבל, וזה נולד או ישב בחברון, ואין האמת כן, והוי שינה שם עירו ושם עירה שהוא פסול, וכמ"ש בשו"ע אבן העזר (סימן קכט סעיף ג). והביא ראיה מקידושין (עו:): והאיכא

"צלך העמוני", מאי לאו דאתי מעמון. לא דיתיב בעמון. והאיכא "אוריה החתי" מאי לאו דאתי מחת. לא דיתיב בחת. והא איכא אתי הגיתי וכו'. עכ"ד. ע"ש. וכ"כ בספר זיו השמות (פרק ח סעיף ג).

הנהגה

ויש לי לסייע לזה ממ"ש הרד"ק (ש"א כא, ח): דואג האדומי - גר בארץ אדום לפיכך קראו "אדומי", וכן אוריה "החתי", יתרא ה"ישמעאלי", אתי ה"גיתי" - מיוחסים על שם מקומם שהיו גרים בהם. עכ"ל. והיינו שידוע הוא שאם נצטרף שם עיר ומקום לשמו, הרי זה בודאי שהוא שם עירו. ועי' להגאון רבי אברהם הכהן מסאלוניקי בספר טהרת המים (מערכת ד אות ט, דף י ע"ג) למה נקרא "האדומי". ע"ש. ועוד יש להביא ראיה שכן הוא הרגילות כאשר קורא לו בשני שמות שהאחד הוא שם מקום, נחשב שבא מאותו המקום שזה שמו, שאמרו בסוטה (מח:): תנן התם: כל הנצוק טהור, חוץ מדבש זיפים והצפיחים. מאי זיפים. אמר רבי יוחנן: דבש שמזייפין בו. וריש לקיש אמר: על שם מקומו, כדכתיב: "זיף וטלם ובעלות". כיוצא בדבר אתה אומר: "בבא הזיפים ויאמרו לשאול". וכן בשבת (קכא:): אמר רבי אבא בר כהנא: פעם אחת נפל (נחש) אחד בבית המדרש, ועומד "ניוטי" אחד והרגו. ופרש"י: ניוטי - על שם מקומו, וישראל היה. עכ"ל. שכלל לא נקרא בשמו אלא על שם מקומו, והכא נמי יקרא בשם "חברוני" אחד, והוא אינו מחברון. ועי' רש"י יבמות (קג:): פרט לסנדל המסוליים - על שם מקומו נקרא מסוליים, לשון מורי. עכ"ל. שאפילו בחפצים כשנוצר עליהם שם מקום, היינו מארץ שבאו משם. וכן משמע ממ"ש בב"ב (כה:): "פאפי יונאה" עני והעשיר הוה, בנה אפדנא, הוה הנך עצורי בשיבבותיה, דכי הוה דייקי שומשמי הוה נידא אפדניה וכו'. ופרש"י: פאפי יונאה - כך שמו על שם מקומו. ע"ש. וכן פירש רשב"ם בבא בתרא (קנו:): גבי מעשה שהיה במרוני אחר שהיה בירושלים, והיו לו מטלטלין הרבה וביקש ליתנם במתנה. שהשם "מרוני" הוא על שם מקומו. ע"ש.

וכן משמע מחולין (ה). גבי העורבים שהיו מביאים לאליהו את מזונו, ואמרו התם: מאי עורבים. אמר רבינא: עורבים ממש. א"ל רב אדא בר מניומי: ודלמא תרי גברי דהוי שמייהו עורבים, מי לא כתיב: "ויהרגו את עורב בצור עורב ואת זאב וגו'. א"ל: איתרמאי מילתא דתרוייהו הוה שמייהו עורבים. ודלמא על שם מקומן, מי לא כתיב: "וארם יצאו גדודים וישבו מארץ ישראל נערה קטנה", וקשיא לן, קרי לה

"נערה" וקרי לה "קטנה". וא"ר פדת: קטנה דמן נעורן. אם כן, "עורבאים" מיבעי ליה. ופרש"י: מי לא כתיב - שאדם נקרא על שם מקומו ואפילו יחיד ואע"פ שאין מדבר בכל אנשי המקום, כגון פלשתים גבעונים אלא באיש אחד כדכתיב "נערה קטנה" כו', והכא נמי אע"ג דלאו בכל בני המקום קאמר, שהרי ודאי לכולן לא גילה שהרי נחבא היה, מ"מ איכא למימר דתרי גברי הוו וקראן על שם מקומן ואין מזכיר שמם. עכ"ל. ע"ש. ועי' למרן החיד"א בספר דבש לפי (מערכת ע אות יח) שהקשה דלא שמענו מעולם שיקראו שני בני אדם ששם "יוסף" בשם "יוספים", וא"כ למה נקראו בשם "עורבים". ע"ש. וע"ע בספר הג"ל (מערכת א אות יד) ששני ה"עורבים" היו חפני ופנחס בני עלי. ע"ש.

1234567

ואנכי הרואה כי כבר קדמני רבינו הרשב"א בתשובותיו (חלק א סימן אלף רח) שכתב וז"ל: ואומר כי מה שפרשת בשם עירו דווקא בשמתייחס על שם מקומו, זה נראה לי פשוט שאינו. שאם כן אין זה שם עירו אלא שם חניכתו, דמה לי אם חניכתו על יחס משפחה או על יחס עירו. והלא יש כמה שאין קורין אותן כלל אלא על שם יחס מקומם לבד כאלו הוא להם שם עיקרי. ועוד שאם כן הרי זה כשנה שמו. שאם שמו "יוסי הגלילי" וכתב "יוסי הירושלמי" הרי שנה שמו. עכ"ל. ומשמע שכך הוא נוהג העולם לקרוא לאדם על שם מקומו. וכ"כ בשו"ת נודע ביהודה קמא (חאו"ח סימן לז) שכל תנאי המשנה היו דרים בארץ יהודה, חוץ מרבי יוסי הגלילי - שהיה דר בגליל, והיה קורין אותו על שם מקומו בגליל. ע"ש.

1234567

ולעד"ן שיש לחלק כי אין הנדון דומה לראיה, ולעולם מותר לקרוא בשני שמות שהשם האחד הוא על שם מקום כגון "משה חברוני", דהא כשהוא נקרא בשם "משה חברוני" - כל השומע מבין כי התוספת "חברוני" אינה אלא עוד שם הנוסף לו, ויש לאיש ההוא שני שמות, ולא מדובר שהוא גר בעיר "חברון", שאם היה מיירי על העיר "חברון" היה לו לקרואו "משה החברוני" בתוספת האות ה"א, כמו שקורא שם בגמרא "נתן הבבלי", וכן "יוסי הגלילי", שזה מורה כי התוספת של המקום היא על שם שהוא דר במקום ההוא. אבל כשהוא קורא אותו בסתמא "משה חברוני" משמע שאין זה אלא עוד שם. ודו"ק.